

«Амбасадори» і «стипендіати»: театральна активність українців за кордоном

Юлії Швець



Сцена з вистави «Троянки». Режисерка Анна Турло. Театр Шванди на Сміхове. Прага.

Хто вони — актори і режисери, які виїхали з України у зв'язку з повномасштабною агресією й залишаються у своїй професії за кордоном, запрошені артисти, стипендіати чужої культури чи амбасадори своєї? Це питання завжди було актуальним, наразі відповідь на нього є головним чинником нашої культурної спроможності. Із запрошеними драматичними артистами, яких одиниці (мовний бар'єр), ситуація більш-менш зрозуміла, тож у цьому невеликому огляді згадаю тих «професіоналів», які «шукать себе» в зарубіжному театрі, й патріотів, які у несприятливих умовах несуть частку батьківщини в своєму серці.

Попри мовчазну згоду не розколвати українське суспільство під час війни, в тому числі за гендерною та іншими ознаками, за участі наших акторів і режисерів в Європі курсують чимало одноденних «проектів», які українців системно розколюють. Пальму першості в дискредитації за те, що активно користується російсько-українською війною вкупі з проблемами дискримінованих меншин, мушу віддати пану Жиркову, який прославився в Німеччині не так плутаними театральними ескізами, як їх чисельністю, а в себе на батьківщині резонансним «ухуляньським» скандалом і фінансовою недоброчесністю (за матеріалами українських медіа). Німецька ж преса відзначає, що сценічні композиції згаданого режисера «дещо втомлюючі», що вони «не розраховані на широку аудиторію» й «усі питання залишають без відповіді». Чому шіллерівський Вільгельм Телль представлений клоуном, шекспірівський Гамлет — духовним імпотентом, «загальна історія війни» зводиться до розстрілів у Бабино-



Михайло Журавель у моновиставі «Тихо начитаний». Режисер Михайло Журавель.

му Яру, а гомерівська «Одіссея» — до дискримінації жінок аб'юзерами (до них належать всі особи чоловічої статі), — на ці та інші «епічні депресії» нема й не буде відповіді. Власні інтереси деяких закордонних «грантодавців» такі «митці» ставлять вище національних інтересів, а їхня коротка історична пам'ять і бажання служити будь-яким політичним інвесторам залишаються одними з найтемніших аспектів нашого театального буття.

Не меншу тривогу при погляді на нашу театральну активність викликають численні в різних країнах аматорські виступи, нездатні перетворити катастрофу в унікальний чуттєвий досвід. За відсутності драматургії, яка б гідно віддзеркалювала реалії воєнного сьогодення, окремі режисери ці літературоцентричні опуси переносять на сценічні майданчики. Однак, демонстрація жаків війни й розгубленості перед воєнними катаклізмами в поєднанні з безпорадними спогадами, ностальгія за «кращими часами» (яких уже не буде), як і намагання викликати жалість до себе — не найкращий варіант діалогу з західним глядачем, позбавленим «слов'янської чутливості». Звісно, що такий депресивно-сентиментальний пресинг глядача — проблема не лише українських театралів та аматорів, які в зв'язку з війною отримали перепустку на зарубіжну сцену, існує вона і в українських театрах. Загалом же, для сповнених юнацького ентузіазму авторів «чутливих текстів» та виконавців оприлюднення творчості наразі має для них терапевтичний ефект значно більший, ніж для глядачів — художній.

Проблему нестачі якісної української драматургії частково вирішує адаптація класики. Одразу два театри Праги — Театр Шванди на Сміхове та театр з унікальною назвою «Депресивні діти просять грошей» — звернулися до «Троянок»

Еврипіда. Диспозиція обох вистав виглядає наступним чином: всі чоловіки загинули, а жінки змушені жити серед завойовників. Не стану коментувати сумнівний зачин, зосереджуся на долях, які опинились у фокусі оповіді професійного чеського драматурга Давида Коштяка. Постановка Театру Шванди на Сміховому чеської столиці (режисерка Анна Турло) іронізує над ставленням місцевих жителів до українських жінок, котрі приїхали на дорогих авто, живуть у дорогих готелях і хочуть «повеселитися»: вчити «грецьку» мову та красти чужих чоловіків. Одна з переселенок влаштувалася допомагати хазяйці великого дому: готувати їжу, прибирати, але в неї виникли особливі стосунки з хазяйном, які не матимуть продовження. Друга фінансово спроможна прикупила непоганий будинок, однак достаток їй ні наші, ні місцеві жителі не пробачають: вимагають їжу та одягу. Третя змушена жити під одним дахом із вбивцею свого чоловіка. Всі троє — нещасливі. В багатошаровій символічній сценографії (Muga Uga — Олена Загребіна з Чернігова) чимало маскувальної сітки та інших ознак війни, в центрі майданчика — пісочниця, яка апелює до повторюваності, циклічності історії. Основний образ доповнюють дерев'яні колони з плутаниною дротів, які поступово розплутуються. Віддалені історичні події фізично поєднуються мотузками. У виставі багато гумору, аби глядачеві легше було дистанціюватися від загалом невеселої долі жінок та переосмислити антивоєнний пафос і трагедійну домінують п'єси Еврипіда. В другій виставі (режисер Якуб Чермак) з незначними відхиленнями повторюються схожі сенси. Загалом, у театрах Праги доволі активно обговорюються проблеми наших співгромадян, їх адаптація до умов життя в чеському суспільстві, проводяться дискусії, запрошуються з гастролями професійні українські театри.

В сенсі презентації українських сучасних наративів за кордоном важко переоцінити подвижницьку діяльність автора, режисера і виконавця Михайла Журавля. У фокусі його моновистави «Тихо начитаний» (побудована як розповіді трьох дітей) — творчість українських літераторів Андрія Любки, Василя Піддубного, Сергія Дзюби, Артемія Кірсанова, Віталія Запеки, братів Капранових, Юрія Журавля. Серйозні розважливі тексти від імені дітей сіють у глядачах не жалість, а віру в перемогу. За 2023–2024 роки Михайло зіграв 76 вистав, зокрема у таких країнах, як Польща, Франція, Нідерланди, Норвегія, Іспанія, Португалія, Велика Британія, Туреччина, Болгарія, Канада.

Щодо участі державних та громадських інституцій, то, переглянувши й проаналізувавши чимало «активностей» за кордоном з початку війни до середини цього року, маю констатувати, що глибокої поваги і вдячності в системному просуванні нашої національної культури за кордоном заслуговує Центр Леся Курбаса та особисто драматург Неда Нежданна. Масштабна й різнохарактерна діяльність Центру має українське коріння, тримається на українських реаліях і цим викликає в Європі значний суспільний резонанс. Звісно, організаційний досвід Центру в пропаганді нашої культури потребує окремого осмислення, й тому повернуся до нього згодом.

Чому варто побачити «Да Вінчі»

Ярина Коваль

«Да Вінчі», документальний
Режисер Володимир Сидько
Генеральний продюсер Назар Борушок
Україна, 2024.



Воїн, Герой України Дмитро Коцюбайло (Да Вінчі). Фільм «Да Вінчі». Режисер Володимир Сидько. 2024.

19 вересня 2024-го у широкий прокат вийшов документальний фільм про видатного добровольця з Прикарпаття Дмитра Коцюбайла, який загинув 7 березня 2023 року в бою за Бахмут. Стрічка про талановитого хлопчину, який вчився на художника в Івано-Франківську та після участі у Революції Гідності у свої 18 вирушив на фронт і без жодної спеціальної освіти зумів створити на передовій один із найефективніших підрозділів. Про першого добровольця, якому за життя присвоїли звання «Герой України» і який сьогодні повертається до сучасника у документальній стрічці режисера Володимира Сидька. Властиво, український кінорежисер і сценарист Володимир Сидько вже не вперше знімає фільми про російсько-українську війну та наших героїв. Його перший великий документальний фільм «Ціна конфлікту» про те, як російська пропаганда обдурила шахтарів Донбасу, отримав кілька міжнародних нагород та номінувався на премію ABCNews VideoSource. А стрічкою «Місія 200» про волонтерку з Луцька Тетяну Потоцьку-Євчук, яка займається пошуком і перевезенням загиблих українських воїнів на їхню малу батьківщину до їхніх рідних, 2024-го року завершувався Міжнародний фестиваль документального кіно про права людини Docudays UA.